

KÜLÖNFÉLÉK.

Szász Domokos meghalt. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület elvesztette 14 éven át kiváló vezérét. Az enyedi ref. theol. facultásnak megszüntetésével és a Kolozsvárt felállított új facultás érdekében eszközölt pénzügyi műveleteivel sok küzdelmet idézett fel egyházkerületében. A történelemíró feladata lesz, hogy e küzdelmeket megítélje és azt a mi méltánylandó, igazságos tekintettel méltányolja. Szász Domokos neve össze lesz forrva a közös protestantismus történelmével is. A közös protestantismustól nem zárkozott el, sőt annak szószólója volt, de csakis bizonyos határig, és a „Reform-egylet“ kérdésében heves irodalmi harcot folytatott Ballagi, Kovács Albert, Ferencz József és Jakab Elek ellen, kik күннеbb akarták a közösség határvonalait terjeszteni. Szász Domokos életének egyházkerületében egyik eredménye: számos templom és papilak építése oly helyeken, hol az elmúlt idők mostoha viszonyai vagy más körülmények pusztaságot hagytak hátra, és ő e veszélyeztetett pontokon erősségeket emelt nemcsak saját híveinek, hanem a magyarságnak is, annak a hazafiúi szellemnek, melyben a mi protestantismusunk egy, s melynek jegyében a testvéregház nagy halottja előtt templomunkról a zászló meghajolt.

Özv. Gróf Kornis Zsigmondné, lozsárdi Báro Györfy Bertha 1898-ban elhalálozott Debreczenben. Gróf Kornisné egyike volt a legmiveltebb és legvallásosabb nőknek. Régebb Kolozsvárt is hosszasan tartózkodott kedves rokonánál, P. Horváth Borbáránál. Az utóbbi években azonban állandóan Debreczenben lakott egy másik rokonával, Gróf Bethlen Miklósné — költői nevén Iduna — leányával. Ott is hunyt el. Életében vallásos buzgóságának számos jelét adta, s kolozsvári templomunkban is egy szép takaró őrizi nevét. A hitbuzgó és honszerető főúri nő emlékét ékesszóló szavakban örökíti meg az a beszéd, melyet Főt. Ferencz József püspök felette mondott, s melyet most a család kiadott.

Vallásos gondolatok. A természeti életnek minden megnyilatkozása az Isten megismerésére és imadására vezet. Az ő kezének nyomait látjuk a virág fakadásában, a gyümölcsben, melyet élvezünk, a gabonában, mely életünket fentartja és mindenben, mit a föld nyújt lakói számára. Ezek egyetemlegesen hatalmas szózattal hirdetik: Ember borulj le alázatosságban a földre, mert ezekkel mind az ő bölcsesége, szeretete és gondossága áraszt el téged.

S hogy van az mégis, hogy midőn az isteni kegyelemnek annyi fényugara omlik le némelykor érdemetlen fejünkre, midőn nem vonja meg tőlünk támogatását, segélyét akkor sem, midőn a nehéz órákban, melyek jellemünk próbaköve, megállunk és kételkedésünkben felkiáltunk: Jó Istenem hol vagy? nem látlak téged — az adott jóktól elkényeztetett némely gyermeke nem ösmeri el *Azt*, ki mindenekezt adott és fentart. Bizony tévutakon jár akaratlanul az emberek egy része és az észak mindig bolygó kísértéseire pusztába jut. És ebből a lelki kietlenségből kihez forduljon? Midőn minden tárgy vagy élő szerv functionál, mert az a természet rendje, functionál mint az óra, mely lejár, mert úgy alkották rugóit, kerekeit, hogy annak mozognia kell, s mint a cséplőgép, mely elveti a gabonát, mert a gőz hajtja, így minden meg van magyarázva, szemünk elé állítva — tehát elhisszük egy magasabb eszmény egy felettünk álló erő: Lélek, Isten elismerése nélkül? Valóban szomorú és kietlen lehet az ember benső élete, ha gondolatainak, érzéseinek minden szála csak ilyen silány talajban verhet gyökeret. E szomorú állapotból csak egy helyezhet vissza a boldog családi élet zavartalan örömeibe, hol lelkünk megnyugszik, a meglévő társadalmi rendbe, és a gondviselés kiapadhatatlan jótéteményeit elismerő hálatelt kebellet fogadjuk, ha kicsinységünk érzetében kegyelettel pillantunk a jóságos Isten nagy hatalmára, bölcseségére és igazságosságára.

A ki már a természetből megösméri a keresztény vallás alapítója tanításának egyik sarkétételét: az igazságos, a szerető, a kegyelmes Isten személyében, — hívő lelke áhitattal szívja magába a Názáretbeli Jézus emberbaráti tanait. Mondjon a kételkedés bármit, egy bizonyos, hogy a lélek nyugalmát az Istent tisztelő, keresztényi tettekben bővülő élet, a keresztény vallás által előírt élet adja meg. *Báró Petrichевич Horváth Kálmán.*

XIII. Leo pápa a római egyházi nemesek karácsoni üdvözlétere felelve keserűen panaszkodott arról a nehéz helyzetről, melybe a Szent-széket a polgári hatalom elnyomó politikája juttatta. A százévet fegyverzőre, elégedetlen népek zajongása, eltűnő birodalmak összeomlása zárja be. Olaszország polgári állama sokkal támadóbban lép fel a pápaság ellen, mint valaha, mit mutat az olasz kormánynak egy újabban hozott törvénye, mely némely kath. társulatokat az országban megszüntetett és e társulatok főbb vezetőit bebörtönözte, mint az állam elleni összeesküvőket. Kétségtelen, hogy az olaszországi újabb politikai fejlemények a pápaság érdekei ellen történtek. Hogy mennyiben járultak azok az olasz királyság megszilárdításához és általán az emberi szabadság ügyéhez, az ezután fog meglátszani. Annyi azonban bizonyos, hogy a pápának a királyság politikájába való belélegegyedése alábbszállított, mióta az országban támadt újabb zavarokat a kormány elnyomta.

A pápaság jövőben követendő irányára nézve a Vatikánban többféle nézet uralkodik. Berthelet olasz író szerint a Rómában lakó huszonkét bibornok közül némelyek, a kiket Rampolla vezet, a mostani politikának feltétlen folytatását kívánják; mások pedig azt szeretnék, hogy a római püspök térjen vissza eredeti hivatásához, s legyen a lelkek

pásztora, minden diplomatia nélkül, — erről eddig nem lehetett hallani; — mások még a előbbi két nézet közt a közép utat választanák. A Rómán kívül lakó tíz olasz és huszonzét külföldi bibornok nem kifogásolja ugyan, hogy olaszt válasszának pápának, de nem hajlandók arra, hogy a választásnál a curiánál levő bibornokok irányítását elfogadják. Jelöltekül, miután Ferrari, milanoi érsek, Rampolla kedvelte magát lehetlenné tette, ezek tekinthetők: Parrochi bibornok, kit a szélsők egyhangulag vinnének, habár ő kevésbé szélső, mint pártfelei; Vanutelli, a karmeliták főnöke, Rampolla ellenfele, ki a túlhajtott politikát ellenzi; s végül Sarto, a velencei patriarcha, kit a Rómán kívüli bibornokok legszivesebben látnának a pápai széken, valamint az olasz kormány is. A nevezettek mind ötven és hatvan év közt vannak, csak Ferrari negyennyolcz éves. Berthelet a római kérdést megoldhatatlannak tartja. Annak is marad, míg a pápai udvarban a Rampolla-iránynak lesz többsége.

Átöröklés. A közelebről elhalt Dr. Vargyasi Groisz Gusztáv országgyűlési képviselő, elébb egyetemi tanár, mint kitűnő szónok volt ismeretes. Dr. Groisznak anyai ágon nagyatyja, Vargyasi Szász Mózes, e százév elején a kolozsvári unitárius egyházközségnek híres szónoka volt.

Olaszországban Aquilanti domokos-rendi tudós szerzetes kilépett a rendből, melynek ötven évig volt tagja. A Vatikán nem rég egy theologiai kérdésre pályázatot hirdetett. Aquilanti is részt vett e pályázon, mivel évtizeken keresztül tanulmányozta Aquinoi Tamás iratait. De nagy meglepetésére munkáját egyház-ellenesnek és Aquinoi Tamás bölcselmével ellenkezőnek ítélték. Erre a tudós atya elhagyta a kolostort és polgári ruhát öltött.

Az amerikai unitáriusok 1899. évi évkönyvéből érdekesnek tartjuk egy néhány adatot közölni, a melyek némi tájékozást nyújthatnak ottani testvéreink egyházi viszonyairól és hitéletéről. Egyházközségeik száma 454. Ezekből 7 a mult évben alakult. De ugyancsak a mult évben 7 részint más egyh. községekhez csatlakozott, részint teljesen feloszlott. Tehát sem növekedés, sem apadás az egyh. községekben nem volt. A 454 egyházközség közül 19-ben egyáltalában nem, 9-ben pedig csak a nyár folyamán tartattak isteni tiszteletek. Amazokat „*alvó*“, ezeket „*nyári állomással*“ bíró egyházközségeknek nevezik. Lelkészeik száma, mely 1898-ban 535 volt, 1899-ben 551; tehát több 16-al. Más egyházakból és pedig a Sztháromság hívő congregationalistáktól 3, az universálistáktól 3, a methodistáktól 2, a presbyterianusoktól 2, a lutheránusoktól 1, együtt 11 lelkész ment át az unitáriusokhoz; ezekből ellenben csak 1 lelkész ment át Sztháromsághívő congregationalista lelkésznek. Az 551 lelkészből azonban csak 357 van tényleges lelkészi szolgálatban, 21-en hitfelekezeti különböző tisztségre, mint administratorok, tanítók vagy missionáriusok vannak alkalmazva; 116-an részint korunknál fogva nyugalomba vonultak, részint világi foglalkozást kezdettek, mintegy 50-en ennélfogva várják lelkészi alkalmaztatásukat. Van egy „női nemzeti szövetség“-ük is, mely 233 fiók-szövetkezettel jelentékenyen közreműködik az unitárius vallás érdekében. Legfőbb egyházi szervök az 1825-ben alapított „Amerikai unitárius társulat“ és

az unitáriusok s más keresztény egyházaknak 1864-ben alapított nemzeti konferenciája“, valamint az ezek által 1885-ben együttesen alapított „templom építést segélyező alapot gyűjtő és kezelő bizottság“, továbbá „a vasárnapi iskola társulat“ és „az ifjusági társulat“ mindenik nagy számu vidéki és helyi fiókkal. Lelkész-képző intézetök kettő van. Egyik Cambridge-ben a Harvard egyetemmel kapcsolatban. A másik Meadville-ben. Nagyobb városokban s környékenként több lelkész-kör és unitárius klub van. Jótékony egyletek: az unitárius mértékletességi egylet, Bostonban levő egyházközségek testvéri egylete, elaggott és nyomorba jutott lelkészeket segélyező társulat, massachusettsi missionárius társulat; Bostoni elhagyatott gyermekeket gondozó missio, ugyanilyen missio Providenceben stb. Folyóirataik: „The Christian Register“ heti, „Every Other Sunday“, két heti, „Unity“ heti, „Pacific Unitarian“ havi, „The Church Exchange“, havi „The New World“ évnegyedes folyóirataik. Ha ezekhez hozzá vesszük, hogy évenként mily nagy számmal jelennek meg az unitárius hitelveket és történelmet tárgyzó önálló művek, füzetek és ezekből mennyit osztnak ki szerte szét díjtalanul, az amerikai unitáriusok egyházi és vallási életéről oly képet alkothatunk magunknak, a mely méltán tiszteletre indíthat amerikai testvéreink iránt s örömmel töltheti el keblünket az unitarizmus iránt.

Kapcsolatban ezzel megjegyezzük, hogy angol unitárius testvéreinknek 364 isteni tiszteleti helyök van: 285 Angliában, 32 Walesben, 8 Skóciában és 39 Irlandban. Ezekből 1898-ban 20-ban nem volt lelkész. Legfőbb egyházi szervök: az 1825-ben alapított brit és külföldi unitárius társulat; továbbá: az 1834-ben alapított vasárnapi iskola társulat. Hittani intézetök szintén kettő van. Egyik Oxfordban „Manchester College“ név alatt. Ebben van tőlünk is mindig egy papjelölt. A másik Manchesterben: „The Unitarian Home Missionary College“ név alatt. A brit és külföldi unitárius társulattal számos hasonló irányu fiók-egylet van kapcsolatban. Angliába is van az unitáriusoknak és más szabad keresztény egyházaknak 3 évenként tartani szokott konferenciája. Köz-ponti posta-missiója, mértékletességi egylete. Folyóirataik: „The Inquirer“ „The Christian Life“ heti, „The Christian Freeman“, „Young Days“, „New Kingdom“ „The Seed Sower“ havi folyóiratok. Évenként szintén számos vallásos tartalmu füzetet osztnak szét díjtalanul.

Statistika. Magyarországon az 1897-ik évben természetes szaporodás hitfelekezetek szerint: r. kath. 128,354 (13·6%), gör. kath. 16,357 (9·1%), g. kel. 19,131 (6·9%), ág. h. ev. 15,018 (11·8), ev. ref. 25,890 (11·0) unitárius 660 (10·0), izr. 14,260 (17·6). Házasság kötött: 151,169, ebből vegyes házasság 14,833. A vegyes házasságoknál a meggyezések legnagyobbszáma a róm. kath. részére esik, ugyanis a róm. kath. szemben az ág. h. ev. vesztesége: 361. az ev. ref. 548, az unitáriusoké 21; az unitárius egyház nyeresége a róm. kath. egyházzal szemben 1, az ev. ref. szemben 1; vesztesége az ev. ref. szemben 2. 1897-ben a házasságokból egyháziilag megáldatott: a róm. kath.-nál a tiszta házasságok közül 98·9%, a vegyesek közül 55·3%; gör. kath. t. 97·5%, v. 72·4%; gör. kel. t. 90·0%, v. 68·7%; ág. h. ev. t. 93·5%, v. 98·2%; ev. ref. t. 98·2%, v. 98·0%; unitárius t. 98·6%, v. 69·6%; izr. t. 65%, v. — 1897-ben az unitárius egyházból kilépett 218, belépett 294.

Russei Martineau. E nevet viselte, míg élt s e név alatt marad fenn sokak lelkében annak a férfúnak emlékezete, ki angol hitrokonaink

közül egyike volt a legismertebbeknek. Dr. Martineau-nak, az ősz tudós-nak volt a fia. Az angol és német egyetemeken nevedett. 1857—1866-ig mint rendkívüli s 1866—1874-ig mint rendes tanár a theol. akadémián a héber nyelvet és irodalmat tanította, a keleti nyelvekben való nagy jártasságával és gondos tanításával megnyerve tanítványai becsülését és ma sem szünő háláját. Azután a British Museumnak lett egyik vezető hivatalnok, melynek szolgálatában töltötte élete hátralevő részét, s reánk magyarokra nézve éppen tiszteletet érdemlő szolgálatban. Neki lehet köszönni, hogy a magyar osztály teljesebb kiegészítést és rendezést nyert és a nevezetesebb magyar írók művei mind megszeresztettek számára. E munkájában nagy segítségére volt Butler Ede, kit a Kisfaludy-társaság magyar írók és költők fordításáért tagjául választott, s kire most a magyar osztály vezetése a legilletékesebben szállhat. Russel Martineau, mint ember egyike volt a legtermészetesebbeknek. Meglát-szott rajta az előkelő nevelés, de a legjobb formában. Előkelő és természetes volt. S életmódja is ilyen. Társaságában az ember magát a leg-otthonosabban találta. S ma is kedvesen emlékszünk a vele töltött időre vissza, azokra az órákra, melyekben most a szellemi élet képviselőiről, nemzeti életről, angol és magyar írókról, államférfiakról, állami egyház-ról és unitarizmusról, majd meg a napi élet eseményeiről és dolgairól folyt a beszélgetés, s melyek emlékéit előttünk is felejtethetlenné teszik.

Gejza József emlékezete. Hires theologiai mű volt a mult században Dersi István „Tractatus Diacriticus“ cz. kézirati munkája, mely a keresztény hitelveket vetélkedés alakjában fejtegette. E művet Gejza József „Magyar Diacrisis“ czimen lefordította „aetatis 22. az 1764-dik esztendőnek fogytán“. A magyar fordításnak Gáspár Sámuel-től 1776-ban „in Illustr. Colleg. Unitariorum Claudiaco diebus Maji“ készült példánya első levelén következő egykoru vers olvasható:

Régi panaszza ez a Magyar nemzetnek,
Hogy a tudományok más nyelven zengenek.
A kik Deák nyelvet nem igen értenek,
Bölcsesség útában kevésre mehetnek.

Dersi István is ezt Deák nyelven írta,
Mellyel elméjének nagy jeleit hagyta.
Tudós Geza József magyarul formálta
S evvel sziveinket megvidámitotta.

Kérjük azért reá Istennek áldását,
Nyavalyáságából nyerje gyógyulását,
Hogy ne szánnya tollünk többszer is munkáját,
Holta után vegye élet koronáját.

Érdekes e versben az egykoru megemlékezés az ifju Gejza gyöngé egészségi állapotjáról, ki hosszas betegeskedés után korán elhalt egyházi irodalmunk nagy kárára. A szóban forgó kézirati mű Sebes Pál toroczközi rektortól került a főiskolai könyvtárba. Könyvtári jegye: 58. VIII. 17. (*Kanyaró F.*)

Szilágyi Sándor. Január 13-án hunyta le szemeit örök nyugalomra hazánk legfáradhatatlanabb történetírója, Szilágyi Sándor. Nem

volt oly minden homályon áttörő lángelme, mint Salamon Ferencz; de nevét örök időkre halhatatlanná tette a magyar történetirodalom terén. Kolozsvárt született egyik ref. tanári lakban s itt fejlődtek ki szép tehetségei jeles atyjának, a Klió szabad szellemű kiadójának, örökös gondja alatt. 1845-ben Gálfalvy Imre ítélőmester oldala mellé esküdött föl a királyi táblán. 1848-ban élénk részt vett minden szabadságkereső mozgalomban s a nagy napoknak ő lett első történetírója. 1856-ban kiadta Erdélyország történetét, mely különösen gazdag irodalomtörténeti részeért nevezetes. Később Pesten a történelmi társulat vezető szelleme lett. 1875-ben átvette a Századok szerkesztését, megindította a Tört. Tárt s a M. Történeti Életrajzokat. 1895-ben „A magyar nemzet története“ cz. alatt legnagyobb és legdiszesebb magyar történeti munkánkat alkotta, mely nagybecsű vállalat 15,000 előfizetővel a magyar tudományos irodalomban páratlan sikert ért el. 1897-ben 70-ik születésnapját ünnepelte meg a magyar íróvilág az ősz tudósak. Érdemeinek elismerésére bronz emlékérmét verettek s a ritka kitüntetés alkalmával hódolók sorában ott látjuk följegyezve a nagy Brassai nevét is. Többszörösen megérdemelte Szilágyi az iránta meghatóan nyilvánuló tiszteletet és szerető ragaszkodást; az ő atyai gondja növelte fel az ifjabb történetírói nemzedéket, mely a vezértől kijelölt uton, a mesterhez méltó kitartással halad előre. Megérdemelte főleg az erdélyiektől a legnagyobb tiszteletet, mert a páratlan gonddal egybeállított s kitűnő kommentárral kísért „Erdélyi Országgyűlési Emlékek“ (1540—1696) az erdélyrészi hazai történelemnek mindörökké elsőrangú kútfeje marad s legdiszesebb emléke a magyar történetírás mezején felszáz évnel tovább munkált fáradhatatlan Szilágyi Sándornak. (*Kanyaró F.*)

Gymnasium Tordán. A kormány felszólítása következtében vallásközönségünk belebocsátkozott a múlt évben a tordai gymnasium visszaállításának tárgyalásába. Most úgy értesülünk, hogy a kormány a jelenlegi polgári iskola helyébe reáliskolát akar állítani. Kissé különösen hangzik e hír ma, midőn a kormány az egységes középiskola ideájának megvalósításával foglalkozik, mely nem lehet más, mint gymnasium. Mi úgy tudjuk és úgy ismerjük a helyzetet, hogy a város és a vármegye közönsége is gymnasiumot akar, tudva azt, hogy vallásközönségünknek is meg van a hajlandósága és akarata ahhoz, hogy a régi gymnasium helyreállítassék. Reméljük, hogy a kormány tekintetbe veszi a vármegye intelligens közönségének és az unitárius egyháznak e nemes és helyes irányu törekvését és e szép történelmi multtal bíró városban nemsokára ismét megnyílik a gymnasium. Tordát, mint az erdélyi részek egyik legnépesebb vármegyéjének központját, mindenesetre megilleti egy gymnasium; e nélkül nagy vidékének kulturális érdekeit ki nem elégítheti, és nem teljesítheti azt a missiót, mely főképp nemzetiségi szempontból reá várakozik.

A művészeti oktatás kérdése a középiskolában. Wlassics minister nem régiben egy rendeletet bocsátott ki, melyben az illetékes körök figyelmét a műtörténeti és aesthetikai érzék fejlesztésére hívja fel s az aesthetikai, művészeti szempontoknak az egyes tantárgyaknál

intensivebb mértékben való érvényre juttatását sürgeti. Különösen a mértani rajz, a történelem s az irodalmi studiumok azok, a melyeknek keretében e szempontok az eddigénél bővebb s eredményesebb mértékben érvényre juttathatók. Ez volt a rendelet tartalma, lényege. Alig csalódunk, ha a rendeletet ama művészeti törekvések eredményének tekintjük, melyek nemcsak a napi sajtóban, különösen a fővárosiban, utóbbi időben, mindig czéltudatosabban és mindig nagyobb erővel léptek föl, hanem — meglepetésszerű örömünkre — a parlamentben is kifejezést nyertek. Alig olvastunk mostanában rendeletet, mely az első olvasásra annyira tetszett volna, mint ez. A napi sajtó is megleghangu elismerésben részesítette. De a midőn a tanárvilág közvéleménye az első meglepetés után higgadtan s a létező viszonyok számbavételével kezdett gondolkozni a rendelet tartalmáról, a lelkesedés kissé lehült. Az országos középiskolai tanáregyesület középontja és vidéki körei egymásután foglalkoztak vagy foglalkoznak e kérdéssel s csak most kezdenek előállani a nehézségek. Általánosan panaszkodunk a *tulterhelés* miatt s a régi tantervet épen e szempontból is vizsgálták a revisionál s most új tárgyat hozzunk be? Nem így tervezik. Régi tárgyak (történelem, földrajz, rajz stb.) keretében akarják megoldani a kérdést s megfelelni a rendeletben kifejezett kívánalmaknak. De hát lehet-e oly nehéz feladatot, milyen az aesthetikai érzék fejlesztése, csak ugy mellékesen megoldani? Eszközökül ajánlatnak a műcsarnok kiállításainak, a nemzeti muzeum képtárának, régiségtárának, országos képtárnak, iparművészeti muzeumnak csoportonként tanári felügyelet mellett való látogatása. De hogy az ilyen látogatások eredményesek legyenek, kis csoportokban kellő vezetés, magyarázat, fejtegetés szükséges. Honnan venni erre az időt? S lehet-e sikert várni az ily látogatásoktól, ha a tanulók elméletileg tervszerűen előkészítve nincsenek? S vajjon a műélvezéshez szükséges bevezetést a mai arra hivatott átlag megtudja-e adni?

Mindez még hagyján a múkincsekben gazdag fővárosban, de mi történjék a vidéken? Mi olyan kisebb vidéki városokban, hol műemlékeknek se hire, se hamva? Ilyen helyeken a tanító is, a tanuló is jobb-rosszabb reproductiókra van utalva, melyeknél a várt siker kérdéses, sőt az oktatás nem a legjobb s nem kellő számu példák utmutatása mellett, helytelen útakra is térhet.

Mindezek ellenére is a vidék, mint eddig, ugy ezután is, csak ezek alapján kapja meg olyan a milyen aesthetikai képzettségét, műtörténeti érzékét. S számára nem marad más hátra, mint a tanszer-átalányt e célra fölemeltetni s a részben már meglevő, részben ezután nagyobb mértékben beszerzendő s művészi kivitelű szemléltető eszközöket az oktatásnál nagyobb mértékben felhasználni, a mai rajzoktatás változtatása, a szabadkézi s természet utáni rajzolás sürgetése s a műtörténelemnek, mint önálló külön tantárgynak felvétele idővel változtatva az aesthetikai érzéknek nálunk ma általánosan tapasztalt és felpanaszolt fogyatékosságán.

Tanárok gyűlése A fővárosi középiskolai tanárok és a vidékiek nagy része a mult karácsonyi szüneten egybegyűltek a fővárosban, hogy megbeszéljék azokat a bajokat, a melyek folyton hátrányára vannak a középiskolai oktatásnak. Az elnök, Beöthy Zsolt megnyitójában rámutatott közviszonyaink kuszáltságára, amelyben az erő és jog olyan harczot viv, hogy a tanárság visszavonul még azoknak az érdekeknek a hangoztatásától is, amelyek első sorban közérdekek. A művészeti oktatás kérdéséről szólva, megemlítette, hogy kényes föladatnak tartja Wlassics rendeletének végrehajtását. Föltárta azt a szomorú jelenséget, hogy a fiatal tanárgenerációban, nincs meg eléggé az iskola szeretete. A tudomány művelésének ambíciója ellenségévé lett a tanárság iskolaszeretetének. A régi magyar tanárban e két törekvés harmonikusan megfér. A tanárképzés reformjánál első sorban ennek az iskola iránt való szeretetnek fokozására kell törekednünk. Az éljenzéssel fogadott megnyitó után, a titkár, a pénztáros és a segítő-egyesület hivatalnokai tette meg jelentését. Az indítványok során javasolta a főtitkár, hogy a középiskolákat végző ifjúság számára a humaniorákból év végén országos versenyeket rendezzenek. Homann Ottó ministeri osztálytanácsos fölemlítette, hogy a kormányuk szándékában van a filológiai tárgyakból versenyeket rendeztetni s ha a tanáregyesület vállalkozik az eszme kivitelére, úgy nem a filológiai társaságra bizzák, hanem a tanáregyesületre. Bartoniek Géza referált a matematikai társaság versenyeiről, amelyek már öt év óta folynak. Tervezik, hogy a győztes tanulóval együtt a tanárt is megjutalmazzák.

Az iskola szeretete. Beöthy Zsolt beszédével kapcsolatban e czimen a „Dunántúli Protestans Lap“ a következőt írja:

»A sok jogos és jogtalan bírálat között, melyben nálunk az iskolát és annak embereit naponként részesítik, méltán számíthat érdeklődésre az a bírálat, melyet Beöthy Zsolt, az országos középiskolai tanáregyesület elnöke az egyesület választmányának 1898. dec. 28-án tartott gyűlése alkalmából mondott a magyar középiskoláról s annak tanáraitól. Szavai főleg azért nyomatékosak, mert ő egytuttal a budapesti orsz. tanárvizsgáló bizottság elnöke is, így nálánál senki sem láthatja jobban az esetleges hiányokat; de viszont őt terheli a felelőség, is a legnagyobb mértékben. Talán épen a felelőség érzete nyitotta meg ajkát, mikor rámutatott egy olyan hiányra, mely régóta rontja a magyar középiskolai oktatást és a tanárok gyűlésében volt bátorsága kimondani, *hogy a tanároknál nálunk hiányzik az iskola szeretete . . .*

Azt mondja, midőn a tanárképzést említi: »A mi már most a tanárképzést illeti, arra vonatkozólag egy mozzanat hívja fel különösen figyelmünket, a melyről az én nézetem az, hogy most az egész magyar középiskolai életnek ennél fontosabb kérdése nincs. Ez a mozzanat pedig, ha röviden akarom kifejezni — egy szóval kitudom: *az iskolának szeretete*, a tanárnak erre való nevelése; ezen fordul meg a magyar iskola ügye. A nevelendő, képzendő tanárban az iskola szeretetének, az ő pályája szeretetének a begyökereztetése és ápolása legyen fő törekvésünk, még pedig minél előbb, minél határozottabban, minél egyezőbb értelemmel, mert proximus ardet . . . A tanárképzés főfeladatául azt kell ismernünk, hogy az iskolát, a jövendő pályát megszerettesse, ne csak a tudományt, hanem a műveltséget is. És ez a kettő abban az egyetértésben mutatkozzék, a melyre

classikusabb példa a világon nincs, mint a mi multunkban az olyan sanyaru sorsu magyar tanárnak századok óta teljesített munkája . . . A példákat keressük az ő munkájában, mert a magyar tanár századok óta össze tudta egyeztetni a tudomány és az iskola iránti kötelességét és lelkesedését. A tanárképzés reformjánál tehát különösen hangsúlyozni kell ezt a nem szervezeti, hanem szellemi reformot: az iskola szeretetének belenevelését a jövőnd tanárokbá; e szeretetnek át kell hatnia jobban az új tanár nemzedéket, mint a hogy jelenleg történik, mert ettől függ a magyar közművelődés jövője. » Igazságok ezek. A ki csak egy kicsit gondolkozik, annak be kell látni, hogy a jó iskola a jó tanár. Szép és hasznos dolog az oktatásra, meg a nevelésre, ha az iskolai épület már külsejével is imponál, ha berendezése és felszerelése — a mint mondani szokták — a legkényesebb igényeket is kielégíti; azonban mindez csak forma, csak külső, *az iskola lelke a tanár*. Nem a magas falak teszik az iskolát nagygyá, azzá teszi igenis a tanárok munkája. Hogy ez a munka gyümölcsöző, eredményes legyen, arra nézve sokat tesz a tanár tudása, képzettsége. Csak az adhat tanítványainak tudományt, a kinek van miből adnia, a ki tud. A tudás azonban nem minden. Van, a mi ennél is fontosabb s ez a *hivatásszeretet*, a mit Beöthy az iskola szeretetének mond. Az a kérdés: lehet-e erre tanítani valakit? Lehet, de az a négy-öt esztendő, a mit az egyetemen kellene töltenünk, erre édes kevés, a mai rendszer mellett nehezen is menne. Azon fordul meg az egész: hivatottságból, belső lelki szükségéből lép-e valaki a tanári pályára vagy valami külső kényszer kergeti-e oda? Régen ez, legalább a protestáns iskoláknál kétséget nem szenvedett. Csak az lett tanár, a kiben igazi hivatás volt e magasztos és szép pályára. A protestáns iskolák szervezete nagyon is kedvezett e hivatás fölismérésére. Akkor aztán meg is volt a tanárokbán az iskola szeretete, mert az avatatlanok távol maradtak. Akkor igazán szentély volt az iskola s a tanár, midőn annak kapuján belépett, érezte, hogy felelősségteljes munkát végez.

Az idők változtak! Ma a tanári állás is *hivatal*, mint tesz az adótárnokság, nem *hivatás* többé. Akár érez magában valaki hivatást, akár nem, — tanár lesz, hiszen kecsgettők a körülmények: az egyetemen sok az ösztöndíj, conditiót könnyebben kaphat, országszerte keresik a tanárt, ha úgy ahogy eltelnek az egyetemi évek, sokszor az sem szükséges, állást, tisztességes fizetést kap. Hogy az ilyenekben kevés a hivatásszeretet, az iskola szeretete, azt mondani is felesleges. Száraz, rideg hivatalnokok lesznek, kik feljárnak az iskolába, óráikat megtartják, mert hisz ellenőrzik őket; de idealismust, a mi azzal egy: hivatásszeretetet ne keressünk náluk. Van még egy, a mi lényegesen befoly arra, hogy ha a tanárokbán hiányzik a hivatásszeretet. Ez a nagyképűsködés, a stréberség dődelgetése az iskola falai között. Hiba, roppant nagy hiba, hogy manapság egy tanár megítélésénél nem azt nézik, miként tölti be szerepét az iskolában, miként felel meg tanítói és nevelői tisztének növendékeivel szemben, hanem inkább azt: minő szerepet visz az élet vásárjában. Szóval mindent néznek, csak azt legkevésbbé, a mi a legfontosabb egy tanárban. Nem csoda aztán, ha sokan minden áron társadalmi érdemeket iparkodnak szerezni, sokszor az iskola rovására. Ezt kell megszüntetni mindenek előtt. A tanár megítélésénél az legyen a fő: hogyan végzi iskolai dolgait, csak aztán jőjön a többi! Hogy tehát hivatásszerető, az iskolának élő tanárok legyenek, első és fő kellék, hogy csak olyanok lépjenek e pályára, kik igazán szeretik e pályát s arra valók. Erre nézve jó

példa a régi protestáns iskolák eljárása: már az iskolában, a gymnasiumban szemeljük ki azokat, akikben hivatást és rátermettséget veszünk észre a tanári pályára, ezeket aztán támogassuk mindenképen: tanácscsal, a hol út és mód kínálkozik rá, anyagi segítséghez is juttassuk. A másik meg az, hogy a stréberiséget, a nagyképtűsködést száműzzük az iskola falai közül s a tanár megbírálásának főfő kritériuma az legyen, hogy miként végzi kötelességét az iskolával szemben. Így talán-talán lesz hivatásszeretet, meglesz az iskola szeretete fiatalban és öregben egyaránt.

Tudori szigorlat. Közelebbről a kolozsvári tudomány egyetemen a jog- és államtudományokból tudori szigorlatot állottak és tudorrá avattattak: Nagy Zoltán, Nagy Lajos egyh. főjegyző fia és Kozma László államasúti hivatalnok, Kozma Ferencz kolozsmezei tanfelügyelő fia. Tiszteletükre válik a tudományokból való minősítés e magasabb fokának megnyerése és az az igyekezet, melylyel azt megszerezni törekedtek. Éppen most értesülünk, hogy Kozma Ferencz kir. tanfelügyelőnek másik fia, Kozma Endre is csakugyan a jog- és államtudományokból letette a vizsgát és tudori czímet nyert.

Kókai Lajos budapesti könyvtáros előfizetésre felhívást hirdet Győry Vilmos volt budapesti lelkész kiadatlan beszédeire. A megjelenő kötetnek ára 1 frt 50 kr. lesz, mely összeg Kókai Lajos könyvkiadóhivatalához (Budapest, IV. Károly u. 1 sz.) küldendő.

Gyász hírek: Perédi Lajos, m. kir. posta-távirda főtiszt és Perédi József, főisk. tanárt szomorú veszteség érte édes anyjuk *Ptacsnik Mihályné*, sz. *Sinczky Zsuzsánna* halálában, ki jan. 13-án hunyt el 76 éves korában. Velük együtt gyászolja a jó anyját leánytestvérük Adél, nagyszámú unokák és mindenek felett az elhunytinak férje, Ptacsnik Mihály, ki 49 éven keresztül hú élettársát vesztette el az elköltözöttben. — *Kanyaró Mihály*, egyh. tanácsos, tordai államisk. tanító jan. 25-én 44 éves korában elhunyt. A tanügynek egy hivatott munkássá veszett el benne.

ARANYKÖNYV.

Az »Ezredéves Emlékalap«-ra tett kegyes adományok.

(Tizenötödik közlemény.)

206. Dr. Gálffi Endre Kolozsvár	3	frt	—	kr.
207. Dr. Gálffi Endréné „	1	”	—	”
208. Gálffi Gyula „	1	”	—	”
209. Báró Petrichevics-Horváth Kálmán főgondnok Ez már a 3-dik 100 frt. (L. 130. és 187. sz.)	100	”	—	”
210. Takarékpénztári kamatokban 1898. dec. 31.	49	”	30	kr.
211. Kőváry László Kolozsvár 3-szor (L. 129. és 179. sz.).....	20	”	—	”
212. Geréb Sándor, lelkész A. Boldogfalva.....	1	”	—	”
213. Fekete Gábor, kir. táblai elnök Kolozsvár egyelőre :.....	10	”	—	”
214. László József, gymn. tanár Sz.-Keresztur....	3	”	—	”
215. Hosszú Ferencz, tanító Kálnok.....	2	”	—	”
216. Iszlai Márton leányisk. tanító Kolozsvár ...	3	”	—	”
217. Derzsi Ballok Károly kir. táblabíró Csáki-Gorbó	5	”	—	”
218. Kriza Sándor és neje Barabás Anna tanító H.-Almás	5	”	—	”
219. Ütő Lajos lelkész, Dombó.....	1	”	—	”

Összesen. 204 frt 30 kr.

Az előbbi 14 közl. összege 2001 frt 90 kr.

Együtt: 2206 frt 20 kr.

Ez „Aranykönyv“-ben két névvel most már harmadszor találkozunk. Az egyik a Báró Petrichevics Horváth Kálmáné, a másik a Kőváry Lászlóé, a kiknek valóban nem tudom eléggé megköszönni, hogy oly meleg érdeklődéssel viseltetnek ez alap iránt, hogy arról eddig évenként megemlékezni szivesek voltak. Vajha szép példájok számos követőre találna s elhatározónók magunkat mindnyájan arra, hogy ez alapot évről-évre bármi csekély adománnyal gyarapítani fogjuk. Ne tartoztasson vissza tehát senkit az adakozástól különösen az a gondolat, hogy egyszerre nem áldozhat annyit, a mennyit ez alap szíve szerint is megérdemelve. Mert a tenger is csak cseppekből áll. Ha mindnyájan csak 1—2 frttal járulunk is hozzá évenként ez alap gyarapításához — pedig ezt sokan megtehetjük minden nagyobb áldozat nélkül — ezerekre megy az. Legyen szabad azonban első sorban azokat kérnem föl az adakozásra, a kik eddig még nem járultak hozzá az alap gyarapításához. Teszem ezt annyival inkább, mert a jelen közlemény szerint mintha csakugyan egy kissé megelevenedett volna a buzgóság és áldozatkészség ez emlék-alap iránt, mely nemcsak a vallásos, hanem hazafias érzéseinknek is tüköre lesz egykor utódaink előtt. Mikor majd gyermekeink és unokáink forgatni fogják ezt az Aranykönyv-et, meg vagyok győződve, hogy mindeniknek jól fog esni, ha abban nevünket megtalálja. E közleményben foglalt adományaikért fogadják a szives adakozók az én köszönetemet is.

Kolozsvárt, 1899. febr. 10.

FERENCZ JÓZSEF,
unitar. püspök.